

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

2-'97

Wouw in het nieuws anno 1897

Nederland maakt, volgens een hoofdredactioneel artikel, in 1897 in sociaal en politiek opzicht een ruk naar links. Het duurt bijna drie maanden voordat de honderd leden van de nieuwe Tweede Kamer gekozen zijn en de defintieve uitslag gepubliceerd kan worden ¹⁾. Een uitslag die bepaald wordt door een betrekkelijk klein gedeelte van de bevolking, want het kiesrecht is voorbehouden aan hen, die examens voor een publieke functie afgelegd hebben, danwel een bepaalde mate van welstand genieten, blijkend uit de aanslagen voor de personele belasting. De belangstelling om van het kiesrecht gebruik te maken, verschilt niet zoveel van de huidige tijd: in het district Bergen op Zoom, waartoe Wouw behoort, staan 6406 kiesgerechtigden ingeschreven, waarvan er 4700 opkomen, zo'n 73%.

De Grondwet probeert al vroeg als traditioneel katholieke krant de kiezers ervan te overtuigen dat ze hun stem zo uit moeten brengen, dat er een christelijke regering komt "in het belang van het vaderland en de familiemoraal". De Grondwet voorspelt dat zelfs de troon van Oranje in gevaar komt als de sociaal-democraten en liberalen de verkiezingen gaan winnen. "Als trouwe onderdanen van God, Vaderland en Koningshuis scharen wij, christenen, katholieken en anti-revolutionairen ons om den troon van onze dierbare Koningin, mede om haar eengiszins te vergelden wat hare vaders voor het vaderland hebben gedaan. Wij katholieken vooral blijven het Huis van Oranje trouw tot in den dood". Waaraan terloops toegevoegd wordt dat de bloei van het katholicisme, de stichting van kloosters en de verbetering van "katholieke toestanden" vooral aan Koning Willem II te danken is.

In de krant verschijnen advertenties van de R.K. kiesvereniging uit Bergen op Zoom, die namens de Wouwse leden ondertekend wordt door J.S. Juten. Om niets aan het toeval over te laten, houdt op zondag 13 juni de kiesvereniging om vier uur 's middags zelfs stemoefeningen

in het lokaal van Adr. Huygens in Wouw. En ook de Grondwet geeft als laatste instructies "Lest best", want de kandidaten zijn in alfabetische volgorde op het biljet geplaatst. De kiezers moeten dus vooral opletten niet het hokje rood te maken van de eerste kandidaat, de liberaal Bruinsma, die zich volgens de krant buiten het katholiek program geplaatst heeft, "zoodat geen enkele katholiek op hem kan stemmen", maar van L. de Ram. De katholieken kunnen tevreden zijn. Met overwel-digende meerderheid (3574 van de 4700 stemmen) vaardigen de kiezers al in de eerste ronde de katholieke kandidaat naar de Kamer af. In Wouw weet De Ram 349 stemmen te verzamelen, tegen slechts 70 voor Bruinsma.

Herstemming

In menig andere kring is echter wel een herstemming nodig, omdat geen van de kandidaten een meerderheid gehaald heeft. Maar volgens de Grondwet ziet het er voor de christelijke partijen goed uit. De anti-liberalen, zo staat te lezen, mogen met recht tevreden zijn over de goede afloop, want bij de eerste stemming zijn 35 kamerleden uit dat kamp gekozen tegen slechts 14 liberalen. En over de uitslag in het district Bergen op Zoom is De Grondwet zelfs buitengewoon tevreden. "Op geen enkele katholieke afgevaardigde zijn zooveel stemmen uitgebracht als op De Ram". Dat Bruinsma toch nog 1125 stemmen gekregen heeft is het enige minpuntje. Dat heeft hij, meent de krant te danken aan zijn anti-clericalisme en aan "kortzichte katholieken, vooral in Steenberg, die persoonlijke vriendschap stellen boven het belang der zaak". De eenheid onder de katholieken is in ieder geval groot gebleken en dat moet zo blijven en versterkt worden, vindt de krant.

Na de herstemming is De Grondwet aanmerkelijk minder euforisch. Het doel een christelijke regering te vormen is niet gehaald. Wat anno 1896 een "zwenking naar links" heet, krijgt bijna honderd jaar later, in 1995, de naam "paars". In de nieuwe Kamer maken, zo heet het, de "anti-clericalen" de dienst uit. De liberalen komen uit op 47 zetels, en met steun van 5 radicalen en 3 socialisten hebben ze een meerderheid

tegenover het kerkelijke blok van rooms-katholieken, die drie zetels verliezen en op 22 uitkomen, 21 anti-revolutionairen en 2 christelijk-historischen. "Een noodlottige stembusuitslag, de vurig begeerde victorie werd niet bevochten, wij mogen niet Wilhelmus blazen", stelt De Grondwet. Tandennarsend moet men de uitslag vernomen hebben, want de krant put zich uit in weinig diplomatieke termen. "Het liberaal-historisch-christelijk-anti-Roomsch-radicaal-socialistisch-anti-clericaal-monsterachtig verbond heeft ons onder het Pharizeesch geschreeuw 'Weg met Rome's heerschappij' de zegetrompet uit handen geslagen. Wij hebben de nederlaag geleden! Maar met eere!. Het Liberalisme heeft zijn beste tijd gehad", aldus de krant. De kiezer moet opgevoed worden, staat te lezen en voor de Christelijk-Historischen, die de leuze "Tegen Rome, tegen de overheersching van het clericalisme" gehanteerd hebben, heeft De Grondwet al helemaal geen goed woord over: "zij, de christenen, leverden Nederland over aan de onchristelijken".

Pers

Dat er in Nederland eind vorige eeuw al een pluriforme pers bestond blijkt wel uit commentaren in andere kranten. Zo is het oordeel van bijvoorbeeld het Nieuwsblad voor het Land van Heusden en Altena, de Langstraat en de Bommelerwaard veel milder. "Een zwenking naar links; dat is het resultaat der verkiezingen geweest. De liberale meerderheid is geslonken beneden het halfhonderd, doch met de radicalen en sociaal-democraten daar weer boven gestegen. 't Gevolg is een zwenking naar links, d.w. in dit geval zeggen: de kiezers hebben als hun wensch te kennen gegeven dat de staat meer dan tot dusverre ingrijpe in het maatschappelijk leven. Dat is het ideaal der radicalen en sociaal-democraten, daarheen stuurt de Liberale Unie en daarvoor ijveren ook velen der verbonden tegenpartijen, voornamelijk der anti-revolutionairen, die zich heel gaarne tot de democratie rekenen", aldus de krant. Er wordt, zo staat verder te lezen, zelfs een richting uitgestuurd die ook de sociaal-democraten met genoegen zullen zien: "waarvoor ze al jaren lang heeft gearbeid, onverstandig en lawaaimakend dikwijls, maar vasthoudend en nooit verflauwend". De liberaal Pierson wordt minister-

president in een kabinet dat daarnaast uit nog zeven personen bestaat, waaronder als meest opvallende naam de minister van Waterstaat, Lely, die ondermeer belast gaat worden met de drooglegging van de Zuider-zee.

Troonrede

Dat het land een betere tijd tegemoet zal gaan blijkt al snel. Op de derde dinsdag van september spreekt Koningin-Regentes Emma haar laatste troonrede uit, want "voor het eind van het zittingsjaar zal mijne Beminde Dochter de Regering aanvaarden". En dat moet een manifestatie van formaat worden, want overal in het land worden al comités gevormd voor de feestelijkheden, die in 1898 op stapel staan ter gelegenheid van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina.

In de troonrede ontbreekt het niet aan, voor die tijd, radicale voor-nemens: betere bescherming en rechten van kinderen en jeugdigen, invoering van de leerplicht, een wettelijke verzekering tegen ongevallen van "werklieden", verbetering van de maatschappelijke omstandigheden in de volkshuisvesting, de armenzorg en de arbeid en hervorming van de krijgsmacht, waaronder de afschaffing van de dienstplicht.

Om nog een ander voorbeeld van de "tijdgeest" te geven: Engeland viert het zestigjarig regeringsjubileum van Koningin Victoria. "De geestdrift van de bevolking ging alle beschrijving te boven. De Koningin was als gewoonlijk gekleed in rouwgewaad. Onder de mannen van beteeken-
nis in Europa, die met haar jong waren en oud werden, zijn er nog twee in leven: Gladstone en 'de verschrikkelijke kanselier', gelijk ze eenmaal Bismarck noemde", valt te lezen. In het Oosten woedt een verschrikkelij-
ke oorlog tussen de Grieken en Turken om Kreta, een oorlog, die een bedreiging voor Europa genoemd wordt. En wat de mens nog te wachten staat op technologisch gebied valt te lezen in een stukje, waarin gemeld wordt dat het de chef van de Engelse Telegrafenafdeling gelukt is om over een afstand van acht kilometer zonder kabel door de zee te telefoneren: "onze tijd staat nergens voor. 't Zal zeker eenmaal gelukken van vastland tot vastland te schrijven en te spreken rechtstreeks door het water, zonder hulp van ontzettend dure kabels".

Het Wouwse nieuws

Bij al dit landelijk en wereldnieuws vallen de berichten uit Wouw in het niet. Maar toch zijn ze niet onbelangrijk, want ze geven de belangstellingssfeer aan van de toenmalige journalisten en lezers. Zo begint het nieuwe jaar 1897 met de benoeming van de 23-jarige P. Goosen tot nieuwe gemeentesecretaris. In de krant valt op 20 januari de gemeenschapszin en het belang van de functie te lezen: "des avonds bracht onze harmonie den nieuw benoemden secretaris eene serenade. Het bestuur en de werkende leden werden in de harmoniezaal na afloop der serenade goed onthaald, en brachten den avond verder gezellig door onder elkander". Op 9 september schrijft de krant vervolgens dat de gemeenteraad besloten heeft het salaris van de gemeentesecretaris te verhogen van 500 tot 750 gulden.

De Wouwse kerk wordt in 1897 gerestaureerd. Op 25 oktober staat te lezen dat "met genoegen" meegedeeld wordt dat de werkzaamheden aan de kerk goed vorderen. "De zijbeuken en het middenschip zijn zoo goed als voltooid. De vensters der zijbeuken en het daarin aanwezige kathedraalglas in lood, maken een zeer goed effect. Het schilderwerk der muren blokvormig in twee tinten aangebracht en de gewelven met hun decoratief schilderwerk vormen een smaakvol geheel. De herstellingen aan de buitenmuren met zandsteen alsmede de puntgevels der transepten en dekzerken, de trasseeringen daarin en kruisbloemen beginnen hun voltooiing te naderen. Het nieuwe torentje op het transept aangebracht sluit zich goed aan het geheel". Twee maanden eerder had men bij de sloop van het kleine torentje trouwens ontdekt dat het daarop staande kruis van echt smeedwerk was en dateerde uit 1614. Besloten werd, zo meldt de krant, dat het kruis opgestuurd zou worden naar het Rijksmuseum in Amsterdam.

Functionarissen

Nieuws ook over de verschillende functionarissen, die een publieke functie in de gemeente hebben. Postbode V. v.d. Voort herdenkt op 5 mei zijn veertigjarig dienstjubileum en gaat tegelijk met pensioen. Op waardering van de krant kan hij rekenen, getuige de toevoeging: "Dat

het hem den getrouwe en voor het publiek den ten allen tijde zo welwillenden en hulpvaardigen ambtenaar gegeven zij, als hij pensioen vraagt, nog vele jaren een welverdiende rust te genieten". Drie weken later staat te lezen dat zich 17 sollicitanten gemeld hebben voor de vacante functie. Van hen wordt Adr. Matthijssen aangesteld. Op 23 maart wordt gemeld dat P. Stols veertig jaar als olieslager werkzaam was bij de familie Daverveldt te Heerle en op 13 april dat de heer Wakkers, "rijksambtenaar alhier, per 1 mei overgeplaatst is naar.....Dussen!

Het melden waard vindt men ook dat een twintigtal personen op het landgoed van Emsens in januari een klopjacht hebben gehouden op een vos, waarvan de sporen in de verse sneeuw te zien waren. Het dier hield zich schuil op het terrein met "lage mast", waar het aan een strik vast zat. "Een enkel schot van den boswachter Prinsen deed het dier op de plaats dood blijven". J. v.d. Boom ving iets heel anders: een witte mol, hetgeen een zeldzaamheid genoemd mag worden. "De heer Bellanger, onderwijzer alhier, heeft genoemde mol opgezet, waarin hij bijzonder moet zijn geslaagd".

Ongevallen

Zoals vandaag de dag flinke auto-ongelukken nieuws zijn, was dat honderd jaar geleden het geval met karren en fietsen. Zo staat op 11 mei te lezen dat het zoontje van klompenmaker L. Joris op de Rooschendaalsebaan spelenderwijze onder een fiets terecht kwam. Het kind komt er met een gezwollen hoofd en nat pak goed vanaf, maar "de wielrijder bekommerde zich helemaal niet om het ongeval en reed na de aanrijding gewoon door". En de wielrijder P.G. had het ongeluk bij het oefenen op zijn fiets in de Spellestraat tegen een scherpe steen te rijden. Zijn stalen ros was niet tegen de schok bestand: de houten vellingen van het voorwiel scheurden open en vlogen in splinters over de weg. Gelukkig had G. geen lichamelijk letsel, maar zijn wiel was helemaal kapot.

Om een fiets te kopen hoeft de Wouwenaar niet ver van huis. De stoomroomboterfabriek van J.B. Raaijmakers-Doggen levert volgens een advertentie per direct "eerste soort lichte sterke Amerikaanse rijwielen

aan f 100 en hooger. Zeer goedkope en eenige aanbieding". Daarnaast prijst Raaijmakers zich aan als "Groothandel in Bouwmaterialen, opgeloste Peru Guano, Superphosphaat en andere hulpmeststoffen. Groot-handel in kachel-, vlam- en anthracitkoolen, cokes en briquetten".

De "algemeen bekende P. de Krom" was zo onvoorzichtig van een in gang zijnde mallejan te springen. Omdat het paard doorschoot, viel hij op de grond en kreeg hij een van de wielen over zijn arm. "Gelukkig voor den man bleek zijn arm niet gebroken. Spoedige beterschap Piet", voegt de krant er als welgemeende wens aan toe.

De tweespalt, die in de gemeente optreedt, valt ook waar te nemen in de berichten in de krant. Zo is onder leiding van P. Dekkers een tweede landbouwvereniging opgericht, die zich bij de "Noord Brabantsche Maatschappij van Landbouw" heeft aangesloten. Het mond- en klauw-zeer onder het vee steekt in juni de kop weer op blij landbouwer P. van Oers op het kasteel en bij Uitdewilligen op de Westelaar.

De collecte voor de aanbieding van een nationale huldeblijk aan de Koningin-Regentes brengt 113 gulden op. "Collectanten waren A. van Heijst, voorzitter, Mar. van Gastel, A. Daverveldt en Jac. Damen, penningmeester". En het bericht uit 1895 over het bezoek van een Engelse familie aan het graf van hun bij de slag om Bergen op Zoom in 1814 gesneuvelde grootvader krijgt op 16 december een "follow up": op de oude begraafplaats wordt een gedenkteken op het graf geplaatst met als tekst "Hier ligt het overblijfsel van den heer George Carlton, kolonel van het 44e regiment gesneuveld als leider der bestorming van Bergen op Zoom den 8 maart 1814, in den ouderdom van 33 jaar"²⁾.

Politiezaken

Voorals in de tweede helft van het jaar is het dievengilde weer op pad. Op 24 april wordt ingebroken in het stationsgebouw door het uitsnijden van een glasruit, en hoewel alle laden van het kaartjesbureau worden opengebroken, moeten de boeven onverrichterzake en met lege handen het station verlaten, want de stationschef had 's avonds al het geld in de brandkast opgeborgen. Op 18 juni wordt in de krant ge-

schreven: "Geruimen tijd hebben dieven in onze gemeente niets van zich laten horen, thans zijn zij weer komen opdagen. Dit ondervond de wed. Adr. Doggen op de Roosendaalschebaan, landbouweres alhier, in de nacht van 15 op 16 dezer waar vijf hammen en een stuk rookvlees werden ontvreemd". Bij landbouwer Leendert Bogers in het Halstersch Laag wordt al het paardentuig stuk gesneden en een twintigtal konijnen is ontvreemd bij Vogel in Wouwse Plantage. Soms dienen de veldwachters ook ferm en ter plekke op te treden, toch zeker als het kermis is. Zo is de Roskamsche kermis dermate rumoerig, dat de politie zelfs de sabel moet trekken. Een zekere Bastiaansen werd door zekere Jochems zodanig in elkaar geslagen, dat hij flink gewond geraakt is. Veldwachter van Baal kwam tussenbeide, maar werd door de laatste zo mishandeld dat zijn sabel eraan te pas moest komen. En jongelui die van de kermis in Heerle terugkeren slaan bij kastelein V.O. aan de Roosendaalsebaan alles stuk en mishandelen hem zodanig dat de dokter eraan te pas moet komen.

Verenigingen

Uiteraard laat ook harmonie Oranje aan het begin van het jaar weer van zich horen. Bij J. v.d. Boom wordt de derde winteruitvoering gebracht, het stuk "Wie het laatst lacht, lacht het best". "Het stuk werd met veel takt gespeeld. Daarna werden we nog vergast op een drietal komische voordrachten, nl. 'de omroeper', 'de publieke veldwachter' en 'een slachtoffer der wetenschap'. De heeren Chr. Liebeau, W. v.d. Breugel en G. Sibens oogstten veel bijval, vooral de laatste werd met een daverend applaus begroet", schrijft de journalist, die heel duidelijk als ooggetuige aanwezig was. De Wouwse Wielrijdersbond is eveneens actief. Aan het begin van het jaar met feesten, want op de vergadering wordt de contibutie verlaagd tot f 1,30 per jaar én worden de leden "uit de kas goed onthaald en zij hebben verder de avond genoeglijk doorgebracht". Op 22 augustus houdt de vereniging wielervedstrijden en vermakelijkheden in de Spellestraat. Zowel op de 1 als 5 kilometer wordt F. Huijgens kampioen, waarvoor hij twee zilveren medailles ontvangt. J. Oomes, die op beide afstanden tweede wordt wint een zweep met

zweephouder en een kistje sigaren en de nummer drie in beide groepen, P. Goosen, kan er lustig op los roken, want hij krijgt twee kistjes sigaren. Na afloop, zo meldt de krant, worden gymnastiekoefeningen op het marktplein gehouden, gevolgd door volksspelen, zoals mastklimmen, zaklopen en kikvors rijden, 'die niet weinig de lachspieren in beweging brachten'.

Dussen, mei 1996

HENK HELLEGERS

Noten:

1. De verkiezingen vinden per district plaats, en bij gebrek aan een meerderheid dient een herstemming te komen. In sommige districten moet twee of zelfs drie maal gekozen worden, vanwege de benoeming van gekozenen tot minister of omdat kandidaten in meerdere districten gekozen zijn. Vandaar dat het redelijk lang duurt voordat alle zetels bezet zijn.
2. Hierover is al geschreven in "Wouw in het nieuws 1895" met een verwijzing naar een daarop betrekking hebbend artikel van Jos Cuijpers.

Bronnen:

De Grondwet, jaargang 1897 en Het Nieuwsblad voor het Land van Heusden en Altena, de Langstraat en de Bommelerwaard, jaargang 1897.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.